ששסו את קיניהן · שהיו מביאות במלאות ימי לידתן ליטהר לאכול בקדשים והם היו בעלי (ז) גיאות והיו מתרשלין בהקרבתן והנשים ממתינות שם עד שיקריבום ומשתהות מלחזור למקומן אצל בעליהן ומבטלין את הנשים מפריה ורביה: **מהשתרע** · דריש בנוטריקון מהשתרר ריע אחד: **שני ריעים** · (ח) צלם שהעמיד מנשה בהיכל: **צרה** · לשון ריעות כשתי נשים לאיש אחד וכעסתה צרתה (שמואל א א) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (ויקרא יח): **ראשיה בשוחד ישפוטו** · סיפיה דקרא ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו':

תורה אור

ששהו את קיניהן, מיהא מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבום בזיון קדשים דכתיב °גם בטרם יקטירון את החלב ובא נער הכהן ואמר לאיש הזובח תנה בשר לצלות לכהן ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי ויאמר אליו האיש קטר יקטירון כיום החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמר לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחזקה ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה'": *מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני ג' דברים שהיו בו: ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים *{צ"ע} דכתיב °כי קצר המצע מהשתרע (א) מאי "קצר המצע מהשתרע" *א"ר יונתן קצר מצע זה מהשתרר עליו שני רעים כאחד °והמסכה צרה כהתכנס א"ר שמואל בר נחמני: כי מטי רבי יונתן להאי קרא בכי אמר מאן דכתיב ביה °כונס כנד מי הים נעשית לו מסכה צרה. גלוי עריות דכתיב °ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים הלוך וטפוף תלכנה וברגליהן תעכסנה: "יען כי גבהו בנות ציון" *שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה "ותלכנה נטויות גרון" שהיו מהלכות בקומה זקופה "ומשקרות עינים" דהוו מליין כוחלא עיניהן "הלוך וטפוף תלכנה" שהיו מהלכות עקב בצד גודל "וברגליהן תעכסנה" א"ר יצחק שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במנעליהן (ב) וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות ומתיזות עליהן ומכניסין בהן יצה"ר כארס (ג) בכעוס. שפיכות דמים דכתיב °וגם דם נקי שפך מנשה [הרבה מאד] עד אשר מלא את ירושלם פה לפה" (ד) {אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב? *מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים (ה) [רשעים הוו" *אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אתאן למקדש ראשון דכתיב °ראשיה בשוחד ישפוטו וכהניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסומו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה" *לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזרות כנגד ג' עבירות שבידם שנאמר °לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיין תהיה והר הבית לבמות יער] ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב °מגורי אל חרב היו את עמי לכן ספוק אל ירך" וא"ר (אליעזר) אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם? ההיא בנשיאי ישראל הואי דכתיב °זעק והילל בן אדם כי היא היתה בעמי, ותניא "זעק והילל בן אדם" יכול לכל? תלמוד לומר היא בכל נשיאי ישראל" ר' יוחנן ור"א דאמרי תרוויהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם. אמר רבי יוחנן טובה צפורנן של ראשונים מכריסו של אחרונים א"ל ריש לקיש אדרבה אחרונים עדיפי אף על גב דאיכא שעבוד מלכיות קא עסקי בתורה, אמר ליה *בירה תוכיח שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים, שאלו את רבי אלעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים? אמר להם תנו עיניכם בבירה איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה. ריש לקיש הוי סחי בירדנא אתא רבה בר בר חנה יהב ליה ידא, א"ל אלהא סנינא לכו דכתיב °אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז" אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו (מאי ארז? אמר עולא סאסמגור, מאי סאסמגור? אמר רבי אבא בת קול כדתניא °משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקדש מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול) וריש לקיש מי משתעי בהדי רבה בר בר חנה - ומה רבי (*אליעזר) *דמרא דארעא דישראל הוה ולא הוה משתעי ר"ל בהדיה [דמאן דמשתעי ר"ל בהדיה בשוק יהבו ליה עיסקא בלא סהדי] בהדי רבב"ח משתעי? אמר רב פפא שדי גברא בינייהו או ריש לקיש הוה וזעירי או רבה בר בר חנה הוה ור"א כי אתא לקמיה דרבי יוחנן, א"ל לאו היינו טעמא, (ו) דא"נ סליקו כולהו בימי עזרא לא הוה שריא שכינה במקדש שני דכתיב °*יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם":

אף

ועליהם · אמקדש ראשון קאי: **ושלש גזירות** · שדה (ט) ועיין ובמות יער (עיין=חורבא) במטאטא השמד (ישעיה יד) כמו ויעה ברד מחסה כזב (שם כח): **שנתגלה עונם** · לא היו מכסין פשעיהם: **נתגלה קצם** · לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כט): **אחרונים לא נתגלה עונם** · בני מקדש שני רשעים היו בסתר: **בירה טוביה** · בית המקדש: **עידיכם בירה** · בנין הבית עד לכם בדבר שלא חזר לנו וחזר לראשונים: **סנינא לכו** · לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבוא מלשוב לשרות בבית שני: **נמשלתם ככסף** · שאינו נרקב כך לא הייתם חסרים שכינה: **כדלתות** · שער שיש שני דלתות פותח אחד וחבירו סוגר כך עליתם לחצאין: **שהרקב שולט בו** · מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכלו לא היה: **מאי ארז** · מאי נמשלתם לארז דקאמר: **אמר עולא סאסמגור** · (י) מכתתו ומגררו מבפנים סאסמגור=שם תולעת: **מאי סאסמגור** · כלומר למה נמשלו בבית שני לסאסמגור לענין שריית שכינה: **א"ר אבא בת קול** · נשתייר להו כאשר נשאר מן הארז קצת מועט: **שדי גברא בינייהו** · או (כ) הרוחץ תחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרוחץ וזעירי פשט לו היד או רבה בר בר חנה פשט לו היד ור"א היה הרוחץ: **כי אתא** · ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כך אמרתי לו לפלוני:

רבי אלעזר דמרא דארעא דישראל הוה לא הוה משתעי רשב"ל בהדיה · פי' לא היה מתחיל לדבר עמו אבל כשר"א היה מתחיל לדבר עם ריש לקיש היה משיב לו כדאשכחן בפ"ק דזבחים (דף ה.) גבי רמי ר"ל על מעוהי ומקשי אם כשרים הן לירצו כו' שהשיב לו ר"א וגם הוא חזר והשיב לו:

איני

רבינו חננאל

מקדש ראשון חרב על ג' דברים ע"ז ג"ע וש"ד אבל שנאת חנם לא היתה אלא בנשיאיהם ולא בשאר העם רשעים הם ותלו בטחונם בהקב"ה שנאמר ועל ה' ישענו לאמרי מקדש שני אע"פ שהיתה בהם [תורה ומצות וגמ"ח חרב משום שנאת חנם] ללמד ששקולה שנאת חנם כנגד ע"ז וג"ע וש"ד · פי' אם עלו כולם היו כחומה ולא היו נמאסים כדכתיב הן אל כביר ולא ימאס (איוב לו) והיו נבנים בטירת כסף והיה רוה"ק בהם וכיון שעלו כדלתות נסתלקה מהן רוה"ק ודברי הנבואה באין להן כמלות ארז שהן ברוז פי' בת קול דאמר מר משמתו חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל ועדיין היו משתמשין בבת קול כו' אמאי לא שריא במקדש שני שכינה דכתיב וישכן באהלי שם

תוספות ישנים

לא הוה מישתעי ריש לקיש בהדיה · כלומר לא היה פותח לדבר עמו בשום מילתא דבדיחותא אבל מצינו *) בכתובות פרק בני (דף כה:) (ובזבחים פ"ק) (דף ה.) שדיבר עמו במעט מיליה דבר נפהא כו':

*) נ"ל בכתובות פ"ב שדיבר כו' שמע' מילי דבר נפחא כו' ובמכות פ"ק

הגהות הב"ח

(א) גמרא מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס מאי קצר: (ב) שם במנעליהן ומהלכות בשוקי ירושלים וכשמגיעות כו' בועטות בקרקע ומתיזות: (ג) שם כארס דעכנא שפיכות דמים כו': (ד) שם פה לפה רשעים היו אלא שתלו בטחונם וכו' והר הבית לבמות יער אבל מקדש שני שהנו בקיאים בו שהיו עוסקין בתורה כו': (ה) שם ושפיכות דמים ובמקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם והכתיב כצ"ל והשאר נמחק: (ו) שם דא"נ סליקו: (ז) רש"י ד"ה ששהו כו' בעלי גאוה והיו: (ח) שם ד"ה שני רעים · שהעמיד מנשה צלם בהיכל כצ"ל: (ט) שם ד"ה ושלש גזירות כו' שדה ועיים ובמות יער עיים חורבה: (י) שם ד"ה אמר עולא כו' סאסמגור. שהשם מכתתו ומגררו מבפנים שם שם התולעת: (כ) שם ד"ה שדי גברי כו' או את הרוחץ תחליף או את הפושט:

[תוספתא מנחות פי"ג]

[סנהדרין קד: ע"ש]

שבת סב: ע"ש

[עיין תוספות ב"מ ל: ד"ה לא]

[שבת קלט.]

[שם]

יחזקאל כא

[נ"ל אלעזר]

[עיין ע"י]

שיר ח

סוטה מח: סנהדרין יא.

[נדה כ: גיטין יט:]

בראשית ט

[מגילה ט: ע"ב]

[*נ"ל אלעזר]

* עי' רש"י

* הסוגריים מיועדים לשמור על רצף הקריאה

מבנה

△ ג' עבירות שהיו במקדש ראשון

מאמרו של ר' יונתן בקינו לפסוק בישעיה כח: "כי קצר המצע"

* עי' מס' גיטין נה: מעשה דקמצא ובר קמצא

נושא

הבדל בין עבירות שגרמו לחורבן של בית ראשון ושני

נושא

האם העליה החלקית בימי עזרא גרמה להשראת שכינה חלקית

⊛ סוגריים תוך סוגריים

א) < > מיועד לסייע על שמירת רצף הסיפור

ב) { } בירור פרט בענין השמות המעורבים במעשה

ג) ( ) מיועד לשמור על רצף הקריאה